

РОЗРОБЛЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗА ПРИДАТНІСТЮ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ВИДАМИ РЕКРЕАЦІЇ *

Полтавець А.М., аспірант **
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

В основу класифікації земель рекреаційного призначення за придатністю та функціональними видами рекреації покладено спроможність територій (земель) бути прийнятними для організації відпочинку населення, туризму і проведення спортивних заходів. Запропоновано п'ятирівневу ієрархічну систему класифікацію цільового призначення земельних ділянок для рекреації.

Ключові слова: класифікація земель, цільове призначення земель, землі рекреаційного призначення, функціональні види рекреації, рекреація.

---

* Стаття пропонується для обговорення.

** Науковий керівник канд. екон. наук, доц. Т.О. Євсюков.

Постановка проблеми

Необхідною умовою повноцінного життя людини, засобом компенсації напруги, відновлення сил, здоров'я, запасу енергії, всебічного розвитку її духовного світу, а також умовою продовження суспільного виробництва є такий вид діяльності, як рекреація. У перекладі з латинської рекреація (лат. – *recreatio*) означає «відновлення», «відтворення», тобто діяльність, спрямована на відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини шляхом загальнооздоровчого й культурно-пізнавального відпочинку, туризму,

санаторно-курортного лікування, любительського та спортивного рибальства, полювання тощо. Така діяльність здійснюється в межах рекреаційних територій, основу яких становлять землі рекреаційного призначення.

Відповідно до статті 50 Земельного кодексу України до земель рекреаційного призначення належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів. Це визначення земель рекреаційного призначення є недосконалим, адже використовуватись для організації відпочинку населення

ня, туризму і проведення спортивних заходів можуть землі будь-якої категорії, що, проте, не є підставою для їх віднесення до земель рекреаційного призначення. Так, землі сільськогосподарського призначення можуть використовуватись для організації сільського туризму; на землях житлової та громадської забудови можуть розміщуватися стадіони, спортивні комплекси, діснейленди, луна-парки, театри, музеї та інші рекреаційні об'єкти; землі природно-заповідного фонду і землі оздоровчого призначення можуть використовуватися в рекреаційних цілях (ст. 9 Закону «Про природно-заповідний фонд України», ст. 1 Закону «Про курорти»); землі історико-культурного призначення можуть використовуватися для туристичних потреб (ст. 25 Закону України «Про охорону культурної спадщини»); землі лісогосподарського призначення також можуть використовуватися для рекреаційних потреб: стаття 39 Лісового кодексу України передбачає таку категорію лісів, як рекреаційно-оздоровчі ліси, що виконують переважно рекреаційні, санітарні, гігієнічні та оздоровчі функції, а стаття 74 Лісового кодексу регулює використання лісів для рекреаційних потреб; частина четверта статті 59 Земельного кодексу і стаття 64 Водного кодексу України передбачають використання земель водного фонду для рекреації та ін. [1–4, 7].

У зв'язку із зазначеним законодавство породжує проблему розмежування земель рекреаційного призначення й інших категорій земель. Для її розв'язання необхідно розглянути статтю 50 Земельного кодексу України в комплексі зі статтею 51 та

іншими нормами земельного законодавства. Стаття 51 Земельного кодексу визначає склад земель рекреаційного призначення. До цих земель належать земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих і спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва та спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації. Потрібно звернути увагу на те, що у статті 51 не наводиться вичерпний перелік земель рекреаційного призначення: до них можуть належати й інші землі: використовувані для туристичних походів і подорожей, спорту й відпочинку, огляду мальовничих ландшафтів та історичних пам'яток, для спостереження за сезонними явищами в природі, землі для стаціонарного розміщення луна-парків, ігрових і розважальних центрів тощо.

Разом із тим, наявність об'єктів, перелічених у згаданій статті Земельного кодексу, на певній земельній ділянці ще не означає належність цієї земельної ділянки до категорії земель рекреаційного призначення. Ця стаття вступає у конкуренцію з іншими статтями Земельного кодексу, що передбачають віднесення земельних ділянок, на яких розміщені зазначені об'єкти, до земель інших категорій. Так, стаття 38 пе-

редбачає віднесення до земель житлової та громадської забудови земельних ділянок у межах населених пунктів, які використовуються для розміщення громадських будівель і споруд, інших об'єктів загального користування. Під таке визначення підпадають усі об'єкти, перелічені в статті 51 Земельного кодексу, якщо вони розміщені у межах населених пунктів.

За такої ситуації надзвичайно важливим є розроблення класифікації земель рекреаційного призначення з урахуванням чинних законодавчих і нормативних актів та функціональних видів рекреації. До останніх відносять відпочинок населення, туризм і спортивні заходи, які являють собою основні функціональні види рекреації. В їхніх межах можуть виділятися підпорядковані види рекреації, наприклад, відпочинок населення може включати громадську й стаціонарну рекреацію тощо.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій

Питанням класифікації земель в Україні присвячено роботи таких науковців, як Д.І. Бабміндра, Д.С. Добряк, О.П. Канаш, В.М. Кривов, А.Г. Мартин, Л.Я. Новаковський, М.А. Олещенко, М.М. Паночко, І.А. Розумний, А.М. Третяк, Б.М. Чепков та інших [5–6, 8–11]. Однак питанню класифікації земель рекреаційного призначення все ще приділяється недостатньо уваги.

Мета статті – запропонувати класифікацію земель за рекреаційною придатністю й функціональними видами рекреації на основі їхньої спроможності бути прийнятними для організації відпочинку населен-

ня, туризму і проведення спортивних заходів.

Виклад основного матеріалу

Придатність земель для організації зон відпочинку визначається якістю природних ресурсів задовольняти потреби людей в рекреації. У цілому в Україні наявний потужний рекреаційний потенціал, який при правильному використанні дасть можливість забезпечити не тільки економічне зростання, але й повноцінний відпочинок та оздоровлення населення. Це, передусім, пляжі на узбережжі Чорного й Азовського морів (довжина 2870 км) і неповторні мальовничі ландшафти Криму та Карпат. Важливе значення для відпочинку населення мають рекреаційні ресурси Полісся. Тут зосереджені значні масиви лісів, зокрема соснових, переважає м'яка тепла зима і досить вологе літо. Є велика кількість прісних озер; повноводні річки повільно протікають у низьких берегах. В Україні площа земель рекреаційного призначення становить 106,9 тис. га (0,18 % земельного фонду нашої держави), у тому числі 4008 об'єктів рекреаційного призначення на площі 28,2 тис. га. Території природних та окультурених ландшафтів, як ресурсного потенціалу для перспективного рекреаційного і лікувально-оздоровчого розвитку, становлять близько 7,7 млн га. Особлива потреба в освоєнні його відчувається у найбільш заселених регіонах – Донецькому та Придніпровському. Для літніх видів відпочинку найпридатніші приморські й лісостепові райони країни, для зимових – Карпати.

З урахуванням розподілу та якості рекреаційних ресурсів визначено

їхній потенціал і доцільні для курортно-рекреаційного використання на сучасному етапі й у перспективі території. За комплексом специфічних курортно-рекреаційних ознак можна виділити вісім регіонів: Донецький, Придніпровський, Східний, Центральний, Поліський, Подільський, Причорноморський і Карпатський.

Якість земельних ресурсів, які використовують із рекреаційною метою, можна визначити кількістю днів, протягом яких відпочиваючі використовують одиницю земельної

площі для відпочинку. Тобто придатність земель можна розрізнити за інтенсивною й екстенсивною формами відпочинку. При інтенсивній формі відпочинку відносно більша кількість людей може знаходитися на одиниці території, тоді як екстенсивна форма відпочинку потребує значно більше території на одну людину.

Залежно від можливої інтенсивності використання земельних ресурсів із метою відпочинку нині виділяють 7 класів земель рекреаційного призначення (табл.).

Класифікація земель за придатністю до використання з рекреаційною метою

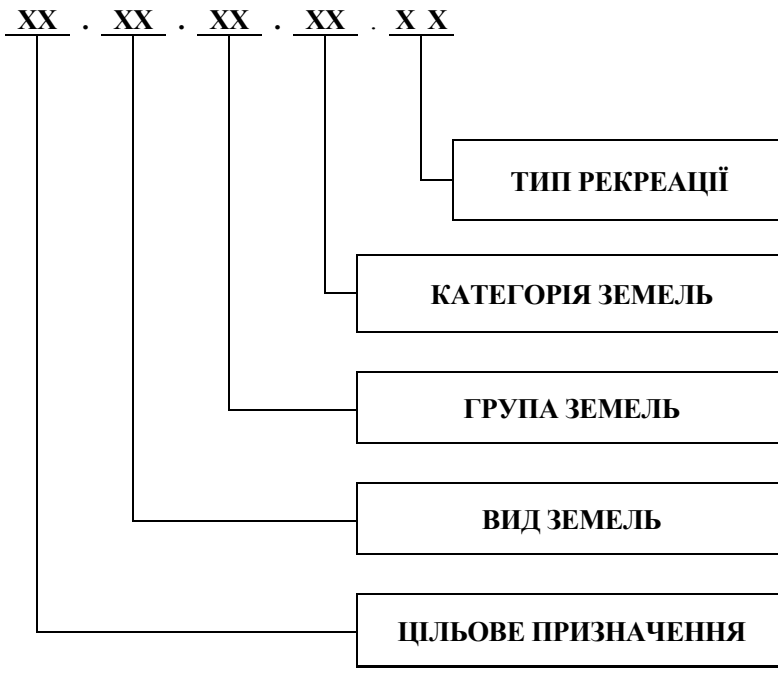
Клас	Придатність до використання за функціональним призначенням
I	Землі можуть високоактивно використовуватися з рекреаційною метою протягом року для одного або кількох інтенсивних форм відпочинку (популярні ландшафти чи схили гір, хвойні ліси)
II	Землі можуть високоактивно використовуватися протягом року для однієї або кількох форм відпочинку
III	Землі можуть помірно активно використовуватися для відносно інтенсивних форм відпочинку
IV	Землі, придатні для середньоактивного використання протягом року при екстенсивних формах відпочинку
V	Землі, придатні для середньонизького використання протягом року при екстенсивних формах відпочинку
VI	Землі, придатні для низького використання протягом року при екстенсивних формах відпочинку
VII	Землі, не придатні для використання з рекреаційною метою

Поряд із класами в згадану класифікацію можна ввести підкласи, що характеризують вид можливого використання території: використання з рекреаційною метою природних ресурсів та умов, лікувальних мінеральних вод; організацію гірськоколичних центрів; організацію рекреаційно-оздоровчих центрів у районах хвойних лісів; використання привабливої або мальовничої рослинності; використання історичних місць і місць археологічних розкопок; організацію кемпінгів у гірсь-

ких районах; використання естетично привабливого чи мальовничого рельєфу; використання невеликих водойм та гірських річок; відпочинок сімей або інші види рекреаційного використання (туристичні чи мисливські будиночки); спостереження в природних умовах за дикими тваринами й птахами; огляд культурних ландшафтів, цікавих із соціального, лісогосподарського, сільськогосподарського поглядів; відвідування районів із рельєфом, які можна використати для пішохід-

ного туризму, вивчення природи або які становлять інтерес з естетичного погляду; мальовничі місця спостереження за краєвидом; різні фактори, які можна використати з метою відпочинку; береги річок, придатні для пляжів; постійні місця відпочинку в приміських зонах тощо. Такі уточнення у класифікації земель дають змогу врахувати інтенсивні та екстенсивні форми відпочинку на високоякісному рівні, але не враховують функціональних видів рекреації, яких нині налічується понад тисячу.

Розвиваючи підходи до класифікації земель, розроблені А.Г.Мартиним [9], автором представлені нові методичні підходи до класифікації земель рекреаційного призначення. Запропоновано п'ятирівневу ієрархічну систему класифікації цільового призначення земельних ділянок, кожна з позицій якої містить двозначний числовий код. Загальна структура цифрового коду класифікатора відповідає такій схемі:

На рівні класифікаційного угруповання «категорія земель» забезпечується деталізація поділу земель за основним цільовим призначенням згідно зі статтею 19 Земельного кодексу України. Як десятий класифікаційний виділ цього рівня необхідно розглядати землі запасу, що до

01.01.2002 року розглядалися як окрема категорія земель і після цієї дати не віднесені до іншого основного цільового призначення.

Групи земель виділяються відповідно до деталізації категорій земель у Земельному кодексі України й інших законодавчих актах. Напри-

клад, категорія «землі житлової та громадської забудови» поділяються на групи «землі житлової забудови» і «землі громадської забудови».

Землі поділяються на види переважно за типами забудови, яка здійснюється на земельній ділянці, згідно з ДК БС або за типами особливо цінних об'єктів, розташованих на ділянках.

Цільове призначення земельних ділянок виділяється в межах виду земель і характеризує безпосередній спосіб використання (експлуатації) земельної ділянки. У разі, якщо вид земель не поглиблюється окремими цільовими призначеннями земельних ділянок, а сам розглядається як цільове призначення, четвертій позиції цифрового коду присвоюється значення «00».

Для земель, що можуть використовуватися з рекреаційною метою, доцільно ввести п'ятий класифікаційний виділ, яким слід визначити функціональний вид рекреації, що може провадитися на земельній ділянці за такими функціональними напрямками:

- 10 Гірська рекреація:
- 11 організація пішохідних прогулянок та походів
- 12 скелелазіння або льодолазання
- 13 катання на гірському велосипеді або мотоциклі
- 14 катання на лижах або сноубордінг
- 15 каньонінг
- 20 Лісова рекреація:
- 21 організація пішохідних прогулянок та походів
- 22 організація кемпінгів
- 23 спостереження за дикими тваринами та птахами
- 24 парковий відпочинок

30 Пляжний і морський відпочинок:

- 31 морські прогулянки на човнах
- 32 підводне плавання з аквалангом
- 33 парасейлінг або віндсерфінг
- 34 риболовля
- 35 водні види спорту
- 40 Прісноводна рекреація:
- 41 риболовля
- 42 річкові прогулянки на човнах
- 43 веслування і рафтинг
- 44 водні види спорту
- 50 Сімейна рекреація:
- 51 атракціони
- 52 сафарі-парк
- 60 Історико-культурна рекреація:
- 61 етнокультура
- 62 культурні та історичні пам'ятки.

Наведені підходи до класифікації функціональних видів рекреації пропонуються у порядку обговорення.

Висновки

Класифікація земель рекреаційного призначення є важливим інструментом їхнього обліку та встановлення режиму використання. Належний облік земель рекреаційного призначення з урахуванням функціональних видів рекреації дасть змогу поліпшити стан обліку земель у державному земельному кадастрі, а також закласти передумови для контролю за раціональним використанням земель рекреаційного призначення, в тому числі у частині встановлених функціональних видів рекреації.

Список літератури

1. Водний кодекс України : прийнятий 6 червня 1995 року № 213/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 1995. – № 24. – Ст. 189.
2. Закон України «Про охорону культурної спадщини»: прийнятий 8 червня 2000 року № 1805-III // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2000. – № 39. – Ст. 349.
3. Закон України «Про природно-заповідний фонд України»: прийнятий 16 червня 1992 року № 2456-XII // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 1992. – № 34. – Ст. 502.
4. Земельний кодекс України : прийнятий 25 жовтня 2001 року № 2768-III // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
5. *Канаш О.П.* Принципи класифікації земель як основи раціонального використання земельних ресурсів / О.П. Канаш // Вісн. Аграр. науки. – 2002. – № 3. – С. 63–66.
6. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх еколого-безпечного використання / [Д.С. Добряк, О.П. Канаш, Д.І. Бабміндра, І.А. Розумний]. – К. : Урожай, 2007. – 464 с.
7. Лісовий кодекс України : прийнятий 21 січня 1994 року № 3852-XII // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 1994. – № 17. – Ст. 99.
8. *Мартин А.Г.* Сучасні проблеми класифікації та встановлення цільового призначення земельних ділянок / А.Г. Мартин // Землевпоряд. вісн. – 2007. – № 6. – С. 28–34.
9. *Мартин А.Г.* Сучасна класифікація земельних ділянок за цільовим призначенням // Землеустрій і кадастр. – № 2. – 2008. – С. 12–36.

10. *Новаковський Л.Я.* Соціально-економічні проблеми сучасного землекористування / Л.Я. Новаковський, М.А. Олещенко. – К. : Урожай, 2007. – 276 с.

11. *Чепков Б.М.* Сучасний стан та пропозиції щодо вдосконалення класифікації земель / Б.М. Чепков, М.М. Паночко // Землеустрій і кадастр. – 2004. – № 3–4. – С. 41–61.

* * *

В основу класифікації земель по рекреаційній пригодності і функціональним видам рекреації положена можливість територій (земель) бути приємлемими для організації відпочинку населення, туризму і проведення спортивних заходів. Предложена чотирирівнева ієрархічна система класифікації цільового призначення земельних ділянок для рекреації.

Ключевые слова: класифікація земель, цільове призначення земель, землі рекреаційного призначення, функціональні види рекреації, рекреація.

* * *

The classification of lands for recreational suitability and functional types of recreation capacity assigned areas (lands) to be acceptable to the organization of recreation, tourism and sporting events. Four-level hierarchical classification system the purpose of land for recreation is proposed.

Keywords: classification of land, earmarked land, recreational land, functional types of recreation, recreation